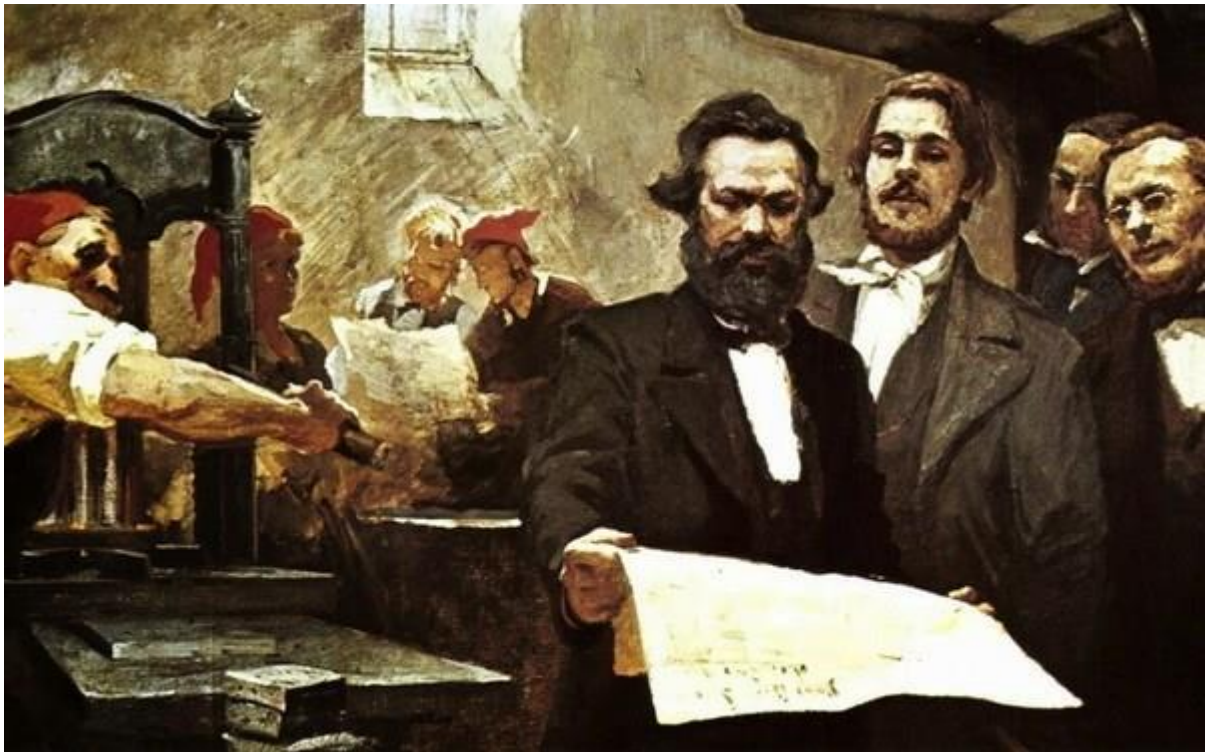

Зашто су Маркс и Енгелс мрзели Србе?

- Мишљење твораца научног социјализма о Словенима, по свом германофилском шовинизму врло се приближава Хитлеровој расистичкој подели на више и ниже народе

АУТОР: Радован Томашевић

Кнеза Михаила, Маркс и Енгелс презриво су називали“ обичном руском креатуром“; књаз Милош за њих је био „стари штићеник аустријских реакционара“; Срби су спадали у народе које је „ток историје немилосрдно згазио“, били су за њих пре „отпадак народа“ него права нација; Црногорци су „хомеровски варвари“ слични „тријерским остарелим клипанима“, српска војска ће после пораза од Турске морати да крене „марш назад у своју хајдучку јазбину“; на Балкану треба пустити крв“; Срби се дижу али ће „срећом добити батине!“ (срећом!); да би, најзад, Енгелс ускликнуо да са Словенима (који су издали револуцију) треба да буде “ неумољива борба на живот и смрт” и то борба „до истраге“ која подразумева и „безобзирни тероризам“.
Енгелсов позив на „безобзирни тероризам“ тако ће претходити Хитлеровој наредби „сто за једног“!

Ових последњих тужних година, обележених неславним завршетком, марксистичког експеримента стварања новог света и нових људи, једног срећног, хуманог и праведног друштва, и ваљда као реакција на тај слом и банкрот, а свакако у складу са створеним менталитетом, завладала је код нас једна доста чудна појава, тако рећи мода.

Бивши партијски и синдикални активисти и функционери, да ли из револта или из разочарања, почели су темељито да чисте своје канцеларије, чак и библиотеке, и буквално да бацају на сметлиште силне томове марксистичке литературе.

Неки су се томе смејали с одобравањем, многи су с гнушањем одвраћали погледе, а било је и оних који су указивали на **сличност те појаве са оном која је претходила настанку марксизма, кад је револуционарни лумпен-пролетаријат у бесу уништавао фабричке машине, као да су оне криве за њихову беду и несрећу.**

Комунистички рај у папир сервису

Разбацани примерци „Капитала“, „Беде филозофије“, „Тезе о Фојербаху“, „Анти-Диринга“, „Дијалектике природе“, „Комунистичког манифеста“, „Критике готског програма“, „Критике политичке економије“, „Теорија о вишку вредности“... сви лепо очувани, пошто их вероватно нико није ни читао. Прави мали комунистички рај за папир-сервис. Па „Што горе, то боље“, „Корак напред, два корака назад“, „Шта да се ради“ – све славни Лењинови наслови... „Марксизам и самоуправно социјалистичко друштво“, наш допринос теорији научног социјализма. Целокупна дела **Едварда Кардеља**... Све то на сметлишту! Можда и на сметлишту историје, ко ће га знати?

А то сметлиште историје, иначе, било је омиљен термин првобитног марксистичког лексикона. На њега су Маркс и Енгелс радо бацали сваковрсни људски шљам и отпад. Духовни, уметнички, научни, идеолошки, политички... Чак и етнички отпад! Читава племена и народе, мрске и прокажене, међу којима смо на првом месту били ми.

И тако, док је политички лумпен-пролетаријат уништавао оруђа свог рада, један такозвани мали привредни предузетник, бивши ванпартијац, дакле, немарксиста, искористио је прилику да своју мање-више стручну библиотеку обогати делима **Маркса, Енгелса и Лењина**. Његова логика била је да, ипак, све то треба неко и да прочита. Да се види шта ту није ваљало, односно, да ли ту има и нечег што није за бацање. Јер, каже, ако смо већ једном узели ствар на невиђено, зашто бар сад да не погледамо шта враћамо.

Пророци или зловесници светске револуције

Нас је код Маркса и Енгелса увек најпре запрепашћивала њихова нетолерантност и грубост, њихов свађалачки тон и псовачки језик.

Политички противници, или само неистомишљеници, били су за њих подлаци и ниткови, глупаци и шупљоглавци, или, у најбољем случају, „комплетни магарци!“.

А нису штедели ни, по идејама, себи сродне душе, истомишљенике, социјалисте, па ни бивше пријатеље.

Руски социјалиста **Петар Никитич Ткачов**, само што је пребегао у Енглеску, после четворогодишње робије и прогонства, жалио се 1874. године у „Отвореном писму“ како га је у листу „Фолксштат“ **Фридрих Енгелс** дочекао на нож, те се на њему „вежбао у свим могућих псовкама“.

Не очекујући толику осетљивост чак ни од једног руског писца, „наш“ комунистички идеолог и лидер међународног радничког покрета био је принуђен да се правда и објашњава како је „одређено псовање, такозвана инвектива, један од најделотворнијих реторичких облика“. А и псовке, каже, нису биле баш неке: само је **Ткачова** назвао „зеленим гимназијалцем ретке незрелости“ и **Бакуњиновом** багром.

Ипак, проблем није био само књижевно-естетички, нити тако безазлен како га је **Енгелс** представљао. Јер, **његова** и **Марксова** „реторичка инвектива“ није баш увек била лишена тенденциозности ни склоности да се преувеличавањем или, чак, подметањем појачају ефекти и стекну поени, а њихове полемике су често врвеле од злоће и сарказма, од надмености, омаловажавања и вређања друге стране, што се понекад претварало у ситничавост и циганисање. Њиховом „одређеном псовању“ били су каткад изложени и велики људи, философи, научници, писци, па и крунисане главе. Тако је аустријски цар **Фрања Јосиф** био живи доказ за „истинитост старе латинске изреке – кога богови хоће да униште, они му прво одузму памет“, док је руска царица Катарина Велика била обична блудница, а Наполеон Трећи лупеж по професији. Наш књаз Милош био је само „стари штићеник“ аустријског реакционара Метерниха, а кнез Михаило „обична руска креатура“.

Радовање сваком српском поразу

Нама је, још од првих средњошколских сусрета с делима Маркса и Енгелса, веома болно било сазнање кад ми у нашој земљи толико величамо и узносимо до небеса оне који су се тако ружно о нашем народу изражавали – не само с омаловажавањем и презиром него и с пакошћу и злурадосћу, па чак и с мржњом – и радовали се свакој нашој несрећи и поразу, а када смо побеђивали, претили нам одмаздом и прорицали нам пропаст и нестанак са овога света!... А све само зато што смо се вековима тврдоглаво и жилаво борили за ослобођење од „такозваног“ турског ропства и том борбом отварали пут руској експанзији, од које су се они и при самој помисли јежили.

Узалуд смо покушавали да овој тужној и погрешној странци међународног комунизма, једној од многих, како се сада испоставља, прибавимо оправдање, или бар само објашњење, у Марксовој и Енгелсовој недовољној обавештености о нашем народу и нашој историји, као и у њиховом можда оправданом, мада претераном, страху од реакционарног и деспотског руског царизма, односно од руске кнуте (бича, камџије), како су говорили.

Ипак, знали су они о Србима и српству све што и остала просвећена Европа тога времена, па и више.

Желећи да прикупе што више знања о Словенима, Маркс и Енгелс су учили руски и пољски, а Енгелс још и српски.

У писму од 20. маја 1863. године, он обавештава свог „старог Мора, оног с белом брадом“, између осталог, да марљиво учи српски и чита „сабране песме Вука Стеф. Караџића“, те да му је српски лакши од било ког другог словенског језика.

И док је читање српских народних песама побудило великог немачког писца Хердера на философске мисли и закључке о великој вредности одређених народних култура и народног духа који је у њима садржан, а изазвало одушевљење великог Гетеа и славне браће Грим, одушевљење које се пренело на сав културни свет и за Србе и српску ствар придобило европско јавно мњење, код Енгелса ништа од свега тога. Иако је добро знао каква је била српска историја и колико Срби упорно чувају своју историјску свест, он је у свему томе желео да види и видео, као уосталом и данашња немарксистичка Европа, само руску кнуту и ништа више, па је заједно са Марксом упорно Србе убрајао у мале, закржљале, „нужно контрареволуционарне“ народе без историје и историјске свести, чија је једина историјска мисија да нестану у олуји светске револуције, коју су њих двојица прорицали и проповедали.

И Грци међу“отпацима народа“

Они су готово сва своја учења, и философска, и историјска, и социолошка, и етнолошка, утеривали у одређене круте, црно-беле шеме, којих су се потом упорно држали. По једној од њих, оној етнолошкој, они су европске народе делили на две врсте. На једној страни били су велики, просвећени, културни народи, носиоци историјског, цивилизацијског и привредног напретка и, наводно, револуционарног духа. Ту су спадали сви келтско-романско-германски (Енглези, Французи, Немци...) народи Западне Европе, а од Словена једино Пољаци.

Другу врсту чинили су мање-више варварски отпаци народа, остаци оних нација које је, према Хегелу, „ток историје немилосрдно згазио“, а који, према Енгелсу, све „до свог потпуног уништења или денационализације остају фанатични носиоци контрареволуције, као што је уопште већ цела њихова егзистенција протест против велике историјске револуције.“ То су Гели у Шкотској, Бретонци у Француској, Баски у Шпанији, Румуни у Подунављу и Грци на југу Балкана, затим сви Јужни Словени, којима су Маркс и Енгелс придодали још и Чехе и Словаке.

Положај Руса у тој подели био је нејасан, али специфичан. Они су, како кад, по потреби, били и тамо и тамо, или ни тамо ни тамо.

Црна Гора и њена варварска слобода

Пошто је судбина већине ових народа зависила од решења такозваног Источног питања, опстанка или пропасти великог Османског Царства, питање које је, по Марксу, увек почињало од Црногораца, то ћемо и ми почети са Црном Гором.

Тамо су, хитрим препадом, у ноћи између 23. и 24. новембра 1852. године, Црногорци заузели истурену турску тврђаву Жабљак на Скадарском језеру, односно, са становишта наше историје, ослободили стару престоницу Ивана Црнојевића.

На помолу је био нови турско-црногорски рат, па је већ 6. децембра, у Лондону, у Дому лордова, овим поводом дошло до реплике између, како Маркс каже, две олигархијске клике међу посланицима. Лидер опозиционих конзервативаца, **лорд Стенли**, тражио је од владе одговор на следеће карактеристично срочено питање:

Да ли је у последње време дошло до било каквих промена у политичким односима са оном дивљом земљом која се граничи са Албанијом и чије је име Црна Гора?

Одговор исто тако карактеристичан, дао је министар спољних послова, истакнути торијевац, лорд Малмзбери.

Мислим да у погледу политичких односа (са Црном Гором) није било никакве промене – рекао је министар – Шеф те земље има две титуле. Он је поглавар православне цркве у тој земљи, а у исто време је и световни владар. Због свог црквеног положаја он је под надлежношћу руског цара, који се сматра поглаваром целе православне цркве. Поглавар Црне Горе је навикао (као и сви његови преци, мислим) да му руски цар потврђује и признаје све његове црквене надлежности и титуле. Што се тиче независности те земље, без обзира шта разни људи могу да мисле о предности таквог положаја, чињеница је да је Црна Гора независна земља већ око 150 година, и мада је Порта чинила разне покушаје да је покори, ти покушаји су пропадали једни за другим и земља се налази у истом положају сад у каквом је била и пре 200 година.

Наш аплауз лорду Малмзберију и после 145 година. Међутим, у оно време, он је овом својом колико истинитом толико недипломатском тврдњом најпре „озбиљно узнемирио“ Турке, што није тешко разумети, упркос толикој историјској дистанци. Износећи све ово пред јавност, као скандал, у „Њујорк дејли трибјуну“, са годину и више закашњења, Маркс није могао да се уздржи а да свему не дода и сопствени коментар, пун озлојеђености, и не без увредљивог тона на рачун енглеских лордова, и не без подозрења у енглеску спољну политику.

У овом говору лорд Малмзбери, тадањи торијевски секретар за спољне послове, – вели Карл Маркс – мирно сецира Османско Царство, одвајајући од њега земљу која му је увек припадала, признајући у исто време духовне претензије руског цара над поданицима Порте. Шта ми да кажемо о овим двома олигархијским кликама, изузев да се такмиче у глупости?

И ваљда да би побио истинитост Малмзберијеве тврдње о слободи Црне Горе, Маркс потезе два доказа, један историјски, други из актуелне политике, оба позајмљена из турских извора.

Први доказ: у првом члану Свиштовског мира, закљученог између Турака и Аустрије 1791. године, уз посредовање Енглеске, Холандије и Русије, јасно и гласно пише да ће се дати амнестија онима који су „устали против својих законитих господара, и то: Србима, Црногорцима, Молдавцима и Власима, названим побуњеним поданицима Порте“. Називе „законити господари“ и „Црногорци“ у цитату наведеног међународног акта подвукао је лично Карл Маркс, идеолог комунизма и равноправности људи и народа, да би свима било јасно ко је законити господар Црногораца и чија су они раја.

Ипак, није био у праву, јер лорд Малмзбери није говорио о стању независности Црне Горе и слободе у списима, де јуре, него де факто, на терену, у стварности.

Други доказ: „Црногорци који живе у Цариграду, а има их 2000 до 3000, плаћају харач или порез по глави, а у судском поступку са поданицима других сила у Цариграду увек су сматрани и третирани као турски поданици без приговора.“

Опет замена тезе. Енглески лорд није говорио о слободи Црногораца који живе у Цариграду, него оних који живе у Црној Гори. Да је питање постављено са супротне стране – Каква је надлежност турских судова у Црној Гори?
И да ли тамошње становништво плаћа султану харач? – одмах би се видела сва његова бесмисленост без приговора.

Маркс и Енгелс имали су у Србији статус полубогова, у небеса су их узносили и они који их никад а нису читали. А оно што су писали о Србима, гурано је „под,тепих“. **Просто је несхватљиво да Срби тако некритички „заvole“ оне који су их отворено мрзели.**

У својим текстовима, Маркс и Енгелс о Србима пишу с омаловажавањем и презиром, па чак и с пакошћу и мржњом. Понеки, специјално Енгелсов, чланак, чак је и стидно читати – бљују из њихових редова јефтине шовинистичке, пангерманске, малограђанске предрасуде о Словенима као „историјском отпаду“, о народима позваним да стварају историју и цивилизацију, и о народима „које ће згазити точак историје“... Неки њихови цитати пре личе на расистичке цитате из „**Мајн Кампфа**“, него на речи „**твораца научног социјализма**“. **Срби су им били „криви“ због тежњи да се ослободе од власти својих „леgitимних господара“ (баш тај израз!) Турака, у чему су Маркс и Енгелс видели отварање пута за руску инвазију ка Западу (!).** **А Русе су толико „волели“ да се Енгелс усудио да напише како је „мржња према Русима“ била и биће „револуционарна страст“ Немаца (!)**

Ипак, наде у победу Марксовог гледишта будио је развој најновијег **турско-црногорског рата.** Војска **Омер-паше Латаса, потурченог Србина,** на свом крвавом походу преко Грахова, Острога и Планинице, марширала је ка Цетињу. Међутим, **симпатије европског немарксистичког јавног мњења нису биле на страни Турака.** Уз подршку Русије, Аустрија је у Цариграду интервенисала ултиматумом и Латасове трупе морале су да напусте црногорско тле. Марксу је најгрозније било то што су Енглеска и Француска у последњем моменту окренуле леђа Турској. Али, за утеху, Енгелс му је из Манчестера писао да је све то:

... Само тричаво питање Црне Горе, где такође на крају крајева турски „ред“ мора победити црногорско хомеровско варварство!

Кршни Ђетићи као тријерски клипани

Уопште, изгледа, Маркс није имао много среће са Источним питањем, које му је било мрско, а у коме се, по сопственом признању, није најбоље ни сналазио.

Док је у Келну имао своје новине – „Ноје рајнише цајтунг“ – и био главни уредник, о замршеним стварима Истока писао му је уредник Фридрих Енгелс, у истом духу, али са поузданијом употребом чињеница.

У Лондону, међутим, као емигрант, Маркс је хлеб свој насушни морао да зарађује као сарадник америчког “**Њујорк дејли трибјунa**”, те да о свему сам пише, чак и о проблемима турске царевине. Тај лист му није био сасвим по мери и није могао у њему да се размахне. Главни уредник **Чарлс Дана** у много чему није био истомишљеник са својим дописником и експертом за Европу Карлом Марксом, па је творац комунистичке идеологије био принуђен да многе своје ставове протура између редова, односно, како је сам говорио, да се бави „војно-географско-историјским драпирањем“. Због света тога жалио се Енгелсу, тражећи његову стручну помоћ бар о Источном питању, које досадни Црногорци стално изнова потезу.

Неопходно морам написати подужи чланак о високој политици, да се Дана не би охладио – писао је Маркс Енгелсу марта 1853. године – Дакле, о грозном Источном питању, са чиме ми неки бедни Јенки овде покушава да конкурише у „Трибјуну“. Али је ово питање пре свега војно и географско, није дакле, из мог департмана. Ти се, дакле, мораш још једном жртвовати. Шта ће бити с турским царством, то је за мене шпанско село. Ја, дакле, не могу дати никакво опште гледиште. Само за један новински чланак – у коме би усталом било потребно да се војно-географско-историјским драпирањем избегне право питање – изгледа ми да су, полазећи директно од црногорског питања, потребне следеће основне тачке:

- 1. Крај свег шиканирања и новинског политизовања љуестион ориентале никада неће бити повод европском рату. Оно ће стално бити дипломатски пригушивано, док и овде општи русвај не учини крај томе пригушивању.*
- 2. Пресезање Русије у Турској. Прохтеви Аустрије. Амбиције Француске. Интереси Енглеске. Трговинска и војна важност ове јабуке раздора.*
- 3. У случају општег русваја Турска ће натерати Енглеску да стане на револуционарну страну, јер јој је овде неопходна њена колизија с Русијом.*
- 4. Неопходан распад Отоманског Царства. На један или други начин доспеће у руке европске цивилизације.*

Требало би се за моменат задржати још специјално на црногорском питању, на мизерној улози коју сада Енглеска званично игра. Султан је попустио (Црногорцима) само зато што Француска и Енглеска нису обећале своју помоћ...

Врло загонетна концепција Источног питања за коју данас, век и по касније, уз све остале могуће атрибуте, можемо рећи да је била погрешна и дубоко антиисторијска. Које су циљеве, која су „права питања“ они прикривали и замагљивали својим „војно-географско-историјским драпирањем“? **Маркс и Енгелс су, очигледно, „општи русвај“, тј. светску социјалистичку револуцију, замишљали као блиску будућност, па су предстојеће догађаје у својој уобразиљи штимовали према својим револуционарним циљевима, не обазирјући се на правду и истину, ни на муку и невољу разних народа и народића.** Према томе би се могло закључити да су они Турцима држали страну због одређених својих специфичних принципа, иако су им можда Црногорци били чак и симпатични.

Да то, ипак, није било тако, сведочи сам Маркс, пред крај живота, једном трач-причом о Црногорцима, коју је наводно чуо од свог пријатеља, знаменитог руског научника, професора Ковалевског.

Врло zgodну анегдоту испричао ми је дебелко, који је у недељу био код мене – писао је Маркс Енгелсу септембра 1878. године – Пре његовог одласка, разни дипломатски аспиранти међу његовим московским студентима, морали су код њега да полагају испит. Међу њима је било доста и много старијих од њега, нарочито Црногораца, који своје академско васпитање добијају на рачун Русиан Асиатиц (дипломатиц) Департамента. Ови се момци одликују ограниченошћу и годинама, као некада код нас у тријерској гимназији сеоски клипани који се спремају за семинар (католички и већим делом добијају стипендије.

Иако руске оцене иду од 0 до 5 (за испите на универзитету), Ковалевски је давао само две оцене, 4 онима који сасвим ништа не знају, а 5 онима који нешто знају.

На последњем испиту дође њему један горостасни 32-годишњи Црногорац, један од његових слушалаца, и каже му:

„Ја морам добити број 5; ја ништа не знам, али ја, с друге стране, знам да ће ми Асиатиц Департамент, ако ‘опет’ добијем 4, издати пасош за Црну Гору, ја морам дакле добити 5.“

Он је, наравно, на испиту сјајно пропао, пошто Ковалевски, као што ми је то и рекао, није увидео да је његов даљи боравак у Москви имало потребан.

Најчудније је – као што каже Ковалевски – то што сви ти момци из Црне Горе почињу у Москви да фанатично мрзе Русе. Они су му то сами наивно причали и као мотив навели:

„Руси ан женерал, а руски студенти посебно, поступају с нама рђаво и кажу за нас да смо варвари и стока.“

Руска влада постиже стога баш супротно од оног што је својим „добročинством“ хтела.

Наивни руски професор, доброћудни дебелко, причао пријатељу шалу, а овај, као опробани мајстор инвективе и непомирљиви мрзитељ руске кнуте, све то претворио у бљутаву пропаганду.

Хајдучка јазбина, пуна руских агената

Нису само кнежевине Црној Гори Маркс и Енгелс оспоравали право на независност, желећи упорно да је виде под суверенитетом турског султана. **И друга српска кнежевина, Србија, готово потпуно осамостаљена под Карађорђем и Милошем, „турска Србија“, како су је називали, по њима, није била способна за самосталан цивилизацијски развој, па је имала да се препусти цивилизаторској улози Турака.** Тамо је, наводно, све одисало лојалношћу Турској и, како је напомињао Маркс, „кнез Александар и маса српског народа не могу се наговорити да прекину везе своје земље са султаном“.

На жалост, испод жабокречине уставобранитељског режима, клијало је семе буне и Карл Маркс је у неколико наврата, преко „Трибуна“, упозоравао свет на опасност:

... Србија (је) преплављена руским агентима који плету интриге – посећују разна места и долазе у везу са лицима за која се зна да су била привржена прогнаној породици Обреновића. Једнима говоре о младоме кнезу Михаилу – другима о његовом старом оцу Милошу, час им уливају наду да ће уз помоћ Русије проширити границе Србије, створити нову краљевину Илирију, која ће ујединити све оне који говоре српски а сад се налазе под доминацијом Турске и Аустрије, час им прете, у случају отпора, безбројним армијама и потпуним подјармљивањем.

Уопште, Маркс и Енгелс су руску дипломатију описивали као добро организовану банду, састављену углавном од људи неруског порекла, која је у својој власти држала и самог цара, а која је свим средствима – шпијунажом, митом, застрашивањем, заверама – на све стране крчила путеве руској експанзији. Тако су тој „бандитској“ дипломатији приписивали и ширење идеје југословенства и снова о стварању „илирске краљевине“, иако су такве идеје долазиле не из Русије него из хабзбуршке Аустрије, односно из Хрватске и „аустријске Србије“, како су њих двојица понекад називали Војводину. Грешка није била случајна него намерна. Никакви аутентични национални покрети међу аустријским Словенима нису се смели ни помињати, него свуда уоколо само руско вршљање и роварење.

„Пуштање крви“ на Балкану

А њихово признање о постојању Србије и северно од Саве и Дунава, што оспоравају чак и данашњи наши аутономиши, не треба никога да заварава. Тој северној, „аустријској“ Србији они нису предвиђали никакву другачију будућност него да буде мађаризована, или германизована, или да нестане у вихору светске револуције, односно у коначном обрачуну „ослобођених“ Немаца и Мађара с „реакционарним“ Словенима.

Босну и Херцеговину, иако се још налазила у Турској, такође су предодредили за германизацију, најављујући далеко пре политичку окупацију ове земље од стране Аустрије. А кад су се ти догађаји приближили и у Херцеговини 1875. године букнуо устанак раје против турске власти, творци комунистичке идеологије заузели су став радозналост ишчекивања, са карактеристичним за њих страхом да ће опет из свега корист извући Руси.

Из јучерашњег „Дејли њуса“ прилажем интересантан допис из Цариграда – писао је Енгелс Марксу крајем маја 1876. године. – Томе човеку се може утолико пре веровати што му револуција софта (студената исламске теологије и шеријатског права) није нимало по ћуди. Ствар на Истоку почиње да се заоштрава, поновни покушај Срба да добију зајам, такође суспендовање плаћања меница и нови захтеви херцеговачких устаника, показују како Русија тамо вршља. Радознао сам како ће се то развијати.

Ишчекивање није дуго трајало, само нешто више од месец дана. Тридесетог јуна те године, рат је Турској објавила Србија, а два дана касније и Црна Гора.

Само, овога пута, на Балкану није вршљала руска бандитска него енглеска тајна дипломатија, која је на рат наговарала и Србе и Турке. Пресудна је, изгледа, била изјава **британског премијера Бенџамина Дизраелија** дата руском амбасадору у Лондону. Стари Дизи, како га је од милоште звао Маркс, сматрао је да Србе не треба одвраћати од рата, као ни Турке, просто – нека опробају снаге.

Устаници и кнежеви, на које се они ослањају, не желе другачије поравнање осим аутономије – рекао је премијер говорећи о херцеговачким устаницима и кнежевима Србије и Црне Горе, Милану Обреновићу и Николи Петровићу Његошу – *Борба је, дакле, неизбежна; што пре, то боље. Треба пустити крв!*

Тако су Срби гурнути у рат, у коме ће бити пуштена њихова крв, сами против далеко надмоћније турске војске која је спремно чекала на границама. Русија, која је Србију одвраћала од рата, остала је неутрална. Раја у неослобођеним српским крајевима, у таквим околностима, није смела да се лати оружја. И после безначајних почетних успеха на Дрини, уследио је први српски пораз на тимочком фронту. А у далеком Манчестеру, „наш“ Фридрих Енгелс могао је да ликује већ 25. јула, док су Турци улазили у Књажевац.

Маркс је Србе убрајао у мале, револуционарно „нужно закржљале народе“, без историје и историјске свести, чија је судбина да нестану у олуји светске револуције коју су проповедали он и Енгелс. Маркс и Енгелс учили су руски и пољски, а Енгелс је помало знао српски – изговор наших марксиста да велики творци научног социјализма, нису довољно знали о Словенима и Србима, те да су неке њихове „узгредне напомене“ плод необавештености – сувише је јефтин. Знали су више од других. Чак толико да Енгелс Марксу шаље песме које је сабрао Вук Стефановић Караџић, са напоменом да је српски лакши за учење од других словенских језика.

„Српски пораз и Румуне ће научити памети“ – ликовео је Енгелс

Колапс Срба је фамозан! – писао је тога дана, с великим узбуђењем, Марксу у Лондон. – *Кампања је била срачуната на то да се запали цела Турска, а гориво је свуда мокро – Црна Гора је издаје за приватне сврхе, Босна поготову неће да диже устанак откако Србија хоће да је ослободи, а ваљани Бугари не мичу ни прстом. Српска ослободилачка војска мора да живи на свој властити рачун и после разметљиве офанзиве, а да није нигде озбиљно тучена, натраг у своју хајдучку јазбину! – То ће и Румуне научити памети, а онда од руских планова ништа.*

Србију је од катастрофе спасила једино дипломатска акција великих сила, која је уследила, не без извесног отезања, да би Срби што више добили по прстима.

Мада, у ствари, те пацке и нису њима биле намењене, него панславистима.

Јер, ово је био први и једини панславистички рат, који нису припремили и извели политичари, него панславистички ентузијаста. Они су убеђивали политичке кругове у Србији и Црној Гори да са почетком рата не одуговлаче, без обзира што је званична Русија била неспремна и за рат нерасположена. Кад борбе почну, говорили су, покренуће се и руска држава и свето дело словенског ослобођења од турског јарма биће извршено. Тајне службе западних сила све су то знале, па су их подстицале и гурале их, заједно са Србима, на танак лед.

Била је то велика промена у западној политици према Источном питању. Од дуготрајних настојања Запада да се на истоку одржи статус кво и спасавањем турске царевина од распада осујети велико руско ширење и снажење, прешло се на активно и убрзано решавање тог питања, наравно, у своју корист. **Маркс и Енгелс, страствени борци против панславизма и готово русофоби**, који су се одавно залагали за такву промену, сада када се она догодила, нису је ни приметили. **Нису прозрели дипломатску игру Енглеца, којој би се свакако обрадовали, него су били очајни и бесни што је рат прекинут и спречена српска пропаст, а кивни на „глупе енглеске новине“ што уопште поклањају пажњу ратним страхотама којима су Срби изложени.**

О Турцима срдечно и с топлином, о Словенима с мржњом

Необавештен и разочаран, Енгелс се крајем августа жалио Марксу: „Дејли њус“ и стари Расел са својом дреком о турским страхотама учинили су Русима ненаплативу услугу и сјајно им припремили идућу кампању, која може отпочети чим господа либерали буду овде на кормилу. Либерална провинцијска штампа сад такође удара у тромпете и пошто се стари Дизи повукао у Горњи дом, либерални дрекавци ће свакако идуће сесије водити главну реч у Доњем дому. О инфамијама Црногораца и Херцеговаца наравно сви ћуте. **Срећом, и Срби ће добити батина** – чак и Форбс, који је усталом опет једини разумни ратни дописник, говори с очигледном топлином о већој војној способности турских трупа – и „Белому царју“ није тако лако интервенисати.

Баш лепа марксистичка претња одмаздом, можда и пророчанство:

Срећом, и Срби ће добити батина! Срећом!

Када ће их добити, нису рекли. Свакако, желели су да то буде што пре, али узимали су их у обзир и за касније прилике, за европски рат, светски рат, за „општи русвај“ и коначни обрачун Немаца и Мађара са Словенима. **Заиста, добијали су их више пута, и то такве да су их једва преживели, и у европском (Првом светском) рату, и у светском (Другом светском), а добијају их и данас, када је Немце и Мађаре, и пре светске револуције, „ослободио“ баћушка Михаил Горбачов, што је, можда, само увод у најављени „општи русвај“...**

Што се тиче руске „идуће кампање“, коју су, по Енгелсу, тако сјајно припремиле глупе новине, стари Расел и енглески либерални дрекавци, она је заиста почела у пролеће 1877. године, да би јој се убрзо прикључиле Србија и Црна Гора.

И Марксовом и Енгелсовом јадиковању и нервирању више није било краја.

Једно, што новине „прецењују“ и „преувеличавају“ руске успехе у Јерменији и Малој Азији, друго, због троме и „чисто пасивне“ турске одбране („Турској је просто-напросто потребно неколико Европејаца!“), треће због „очигледне“ издаје у турским редовима („Још никада се 6 000 Турака иза шанчева и бедема није без јуриша предало!“), четврто, што „револуција софта“ у Цариграду никако да почне и никако Турци да се „дигну против свога старог режима“, пето, што се Руси, полако али сигурно, опасно приближавају Цариграду („Мораћемо се, вероватно до јесени, привикнути на присуство Руса између Балкана и Дунава!“) и тако даље, у недоглед.

Фреска: Маркс и Енгелс у паклу

У којим научним, философским и психолошким сферама и чињеницама треба тражити позадину и исходиште овакве необичне „енологије“ у делима теоретичара научног социјализма и твораца комунистичке идеологије?

Чиме су била изазвана и на чему утемељена њихова екстремна схватања о мањој вредности и ретроградном карактеру одређених етничких заједница и народних култура, уз оспоравање права тим заједницама на самосталан политички, културни и привредни живот и развој, схватања која нису била примерена европском друштву и духу времена, која су премашила ниво уобичајеног, свакодневног малограђанског шовинизма и у знатној мери кореспондирала са доцнијим немачким нацизмом Хитлеровог времена? На та и таква питања није лако одговорити. За то би биле потребне специјалне студије, којима би било обухваћено не само целокупно њихово научно дело и књижевно наслеђе, него и цео њихов живот и рад, породични односи, менталитет, као и све околности њихове борбе која је била многострука и страствена...

Немачка мржња – прва револуциона страст

Наше узгредне комбинације током једноставног читања, без претензија, дела Маркса и Енгелса, нису могле дати неки поузданији резултат, јер смо наилазили на многобројне противречности и на аргументе и за и против. Ипак, можемо да скренемо пажњу на неке карактеристичне моменте.

Певало се: „Не верујем у небеса но у Маркса и Енгелса“, а они су писали и писали против нас „дивљака“.

Њихова ненаучна подела европских народа на „прогресивне“ и „реакционарне“, односно на „револуционарне“ и „нужно контрареволуционарне“, није била заснована на неком озбиљнијем историјско-етнолошком проучавању, него више плод комбинација, замисли и жеља којим би токовима и правцима требало убудуће да се креће историја човечанства.

Ту је теорију, у најгрубљој форми, изложио **Фридрих Енгелс** у чланку „**Мађарска борба**“, 1849. године, у **Марковом** листу „**Нојер Рајнише цајтунг**“. У доцнијим интерпретацијама само ће бити ублажена борбена и револуционарна реторика, док ће суштина остати иста. Кључно место те теорије **о народима које је „ток историје немило-срдно згазио“** већ смо цитирали. **Ти народи у делима Маркса и Енгелса одвише личе на рањене звери, које треба дотући, пошто им је већ одузето право да прездраве, залече ране и поново стану на ноге.**

Ту је затим **Маркова и Енгелсова патолошка опседнутост панславизмом и његовом наводном опасношћу по човечанство. Они су разликовали две врсте панславизма, реакционарни, деспотски, оличен у руском самодржављу, цару и руској кнути, и демократски панславизам, који је формулисао руски социјалист и нихилист Михаил Бакуњин, један од учесника Словенског конгреса у Прагу 1848. године, који је Европи понудио измирење народа и превазилажење завада које су створили реакционарни апсолутистички режими, те изградњу мирољубивог суживота словенских, германских, романских и осталих народа, на револуционарним принципима слободе, једнакости и братства.**

Полемишући с Бакуњином, подужим чланком, под насловом „Демократски панславизам“, исте 1849. године, у истом Марковом листу, **Фридрих Енгелс неће ни да чује за понуду демократских панслависта, одбацујући и саму идеју измирења и равноправног суживота са Словенима.** У недостатку сваког иоле убедљивог разлога, он то чини у име револуције, пошто је, наводно, кривица Словена за гушење револуције у **Бечу и Будимпешти** апсолутна и неопростива, преко које се више не може прећи.

Ми и Мађари треба да аустријским Словенима гарантујемо њихову самосталност – захтева Бакуњин, а људи калибра једног Ругеа кадри су да му таква обећања у четири ока доиста дају – устаје Енгелс не више као револуционар него као Немац, и не само против Бакуњинове понуде него и против оних Немаца који су спремни да такву понуду и прихвате.

– Од нас и од осталих револуционарних нација Европе захтева се да жариштима контрареволуције пред самим нашим вратима гарантујемо несметану егзистенцију, слободно право на заверу и право на употребу оружја против револуције; ми треба да у самом срцу Немачке конституишемо контрареволуционарну чешку државу, да сломимо снагу немачке, пољске и мађарске револуције помоћу руских предстража истурених међу њих на Елби, Карпатима и Дунаву.

*Ми не мислимо то да учинимо. На сентименталне фразе о братству, које нам се овде сервирају у име најконтрареволуционарлијих нација Европе, одговарамо да је мржња према Русима била и још јесте прва револуционарна свест код Немца, да јој је од времена револуције придобила мржња према Чесима и Хрватима и да ми, у заједници с Пољацима и Мађарима, можемо револуцију учинити безбедном само најодлучнијим тероризмом против тих словенских народа. Ми сада знамо где су концентрисани непријатељи револуције: у Русији и аустријским словенским земљама, и никакве фразе, никакво указивање на неодређену демократску будућност тих земаља неће нас задржати да наше непријатеље **третирамо као непријатеље**.*

И на крају, сав обузет германским ратничким жаром и револуционарним заносом, Фридрих Енгелс кличе:

Нека тада буде борба, „неумољива борба на живот и смрт“ са Словенством које издаје револуцију; борба до истраге и безобзирни тероризам – не у интересу Немачке, него у интересу револуције!
Безобзирни тероризам! Сто за једног, како ће доцније рећи немачки националсоцијалиста Хитлер.

Грци који нису Грци, и Руси који нису Руси

Ипак, осим словенског источног греха, огрешења о револуцију, јављају се ту и тамо и сасвим приземни и прозаични разлози за Марксову и Енгелсову словенофобију. На пример:

Словенци и Хрвати одвајају Немачку и Мађарску од Јадранског мора; ни Немачка ни Мађарска не могу дозволити да буду одвојене од Јадранског мора из „географских и комерцијалних нужности“.

Географске и комерцијалне нужности су, иначе, корисне неправде, као на пример, кад енергични Јенки отму од Мексика Тексас и Калифорнију.

Или је то можда несрећа што је дивна Калифорнија истргнута из руку лењих Мексиканаца? – пита Енгелс, формулишући ову своју необичну теорију.

„Згажених“ народа, дакле, има широм света. А у Европи, поред Словена, ту су и Румуни. Они су, с једне стране, Марксу и Енгелсу примамљиви, као романски елеменат и могући бедем између Источних и Јужних Словена, али, с друге стране, одбојни због своје православне вере.

А ту су и Грци, зачетници и утемељивачи европске, односно савремене светске цивилизације. Упркос толиким историјским заслугама, они су ипак виђени пре као султанова раја него као слободан народ, по принципу – једном згажени, заувек згажени.

О херојској борби епирских горштака, Маркс пише у „Трибјуну“ с иронијом и очигледном несимпатијом, бавећи се радије интригама него суштином грчког питања.

Можемо рећи да смо, после пажљивог проучавања докумената у вези са тим догађајем, убеђени да су устаници искључиво горштаци који су настањени на јужној падини Пинда, и да нису наишли на саосећање осталих хришћанских народа под турском влашћу изузев побожних црногорских гусара; да се становници долина Тесалије, који сачињавају компактну грчку заједницу још увек под турском влашћу, више боје својих сународника него самих Турака! – писао је Маркс 1854. године.

– Што се тиче преосталог дела грчког народа, који износи можда 300.000 људи расејаних по градовима широм Турског Царства, њих остала хришћанска племена толико мрзе да се, кад год неки народни покрет успе, као на пример у Србији и Влашкој, сви свештеници грчког порекла протерују и на њихово место постављају домороце.

Ипак, поред међусобних омраза и проблематичног менталитета, за грчку реакционарност и контрареволуционарност Маркс и Енгелс су држали у рукаву и резервну теорију, по којој Грци и нису Грци, већ словенско становништво које је примило грчки језик.

Слична теорија била се појавила и о Русима, која се нарочито допадала Марксу. Ту теорију лансирао је извесни **католички монсињор Духински**, професор у Паризу, пореклом Украјинац, тврдећи да Руси (не рачунајући Белорусе и Украјинце) уопште и нису Словени већ Монголи и Финци.

*Приликом последњег пољског устанка, национална влада је наградила Духинског за његова „открића“ – писао је Маркс Енгелсу јуна 1865. године. Доказано је такође и од геолошке и од хидрографске стране да источно од Дњепра настаје велика „азијска“ разлика у поређењу са пределима западно од њега, да Урал (што је већ Мерчисон тврдио) нипошто није делница. **Закључак до којег долази Духински: Русија је име које су Московљани узурпирали. Они нису Словени; уопште не припадају индогерманској раси, то су уљези које опет треба протерати преко Дњепра итд.***

Маркс не може јавно да подржи теорију монсињора Духинског, јер је очигледно ненаучна и исувише прозирна, али му је она на одређен начин драга, па јој жели што више присталица, и каже:

Желео бих да је Духински у праву и да ово мишљење буде владајуће међу Словенима.

Тиме смо зашли и у **трећи карактеристичан моменат Марксове и Енгелсове науке, у свет њихових скривених мисли и тајних жеља, и њихову уметност да кажу више и друкчије него што су рекли.** О томе су сами оставили несумњива сведочанства. На пример, 3. маја 1854. године, пише Маркс Енгелсу:

„Трибјун“, то знаш, ласка себи да је хришћански. Утолико ме више забављало што су та господара узела један мој чланак за лид, у којем ја као главну замерку Турцима постављам да су конзервирани хришћанства; разуме се, то нисам рекао у овако оштрој форми. Заиста, Турци су морали пропасти због тога што су дозволили да се византијска теократија развија у форми на какву нису никад помишљали ни сами грчки цареви.

Постоје, у ствари, само још два религиозна народа, Турци и грчко-словенско становништво Турске. Оба морају пропасти. Бар грчко-словенско са поповском друштвеном организацијом, која се под турском владавином учврстила.

„Трибјуну“ сам, осим тога, послао још скандалозну ствар о „светом гробу“ и „протекторату“ у Турској, и та господа неће иза историјског материјала приметити заједљивост на рачун хришћанства.

Заједљивост, скривене мисли, тајне жеље, све ствари у које су, не знајући, многи веровали певајући: „Не верујем у небеса но у Маркса и Енгелса“!!

ИЗВОР: Српско наслеђе, бр. 6, 1998., Расен